

to kapitler med skel i 1618. I et stort, afsluttende kapitel sammenfatter Kjær udviklingen på tværs af hele perioden. Formen har den fordel, at afhandlingen meget udtømmende dokumenterer de relevante sager og domme, og grundigheden betaler sig ved, at Kjær ofte kan korrigere konkrete fejl og misforståelser i forskningen. Ulempen er til gengæld en opremsende fremstilling med mange gentagelser. De mange detaljer letter ikke overblikket eller læsbarheden, men Kjær følger som jurist andre genrekonventioner end den klassiske historiske litteratur. Bogen er dog slet ikke dårligt skrevet, og man kan dårligt kritisere en historisk afhandling for at være koncis. Det er i tilgift en solid, indbunden publikation med en nyttig oversigt over kilder og litteratur. Stikordsregistret (kombineret sted-, navne- og sagregister) er til gengæld ikke meget bevendt. Det synes tilfældigt sammensat, og mange af registerordene forekommer på langt flere sider i bogen, end registret viser. Korrekturfejlene har tendens til at samle sig om manglende bogstaver (f.eks. læser man „abedisse“, „forskellige“ og bispesædet „Ska-holt“), men de er heldigvis ikke alt for mange, og de tager naturligvis ikke noget fra afhandlingens konklusioner, der uden tvivl vil være en reference for fremtidig forskning i periodens retsopfattelse.

Morten Fink-Jensen

| ASGER NØRLUND CHRISTENSEN: *Maritime Connections Across the North Sea – The exchange of maritime culture and technology between Scandinavia and the Netherlands in the early modern period*, Sidestone Press, Leiden 2021, 260 s., 45 GBP.

I denne oversættelse af ph.d.-afhandlingen *Maritime kontakter imellem den danske konges riger og Nederlandene i den tidlige moderne periode*, der blev forsvaret i 2019, undersøger Asger Nørlund Christensen, hvordan danske konger fra 1480 til langt op i 1700-tallet hentede nederlandsk søfartsteknologi og mandskab hjem til den danske handels- og orlogsflåde. Afhandlingen er en af hjørnesteenene i forskningsprojektet „Handel og vandel i 1600- og 1700-tallet“, der tog sit afsæt i det daværende Center for Maritime og Regionale Studier, som blev drevet af Syddansk Universitet og Fiskeri- og Søfartsmuseet. Det overordnede projekt havde til formål, gennem forskellige delprojekter, at vise det sammenspil og den rige udveksling der foregik mellem det velstående Holland og de danske konges riger i 1600- og 1700-tallet.

Nørlund spørger, hvorvidt der fandt „en overførsel sted af maritim teknologi, viden og praksis fra Nederlandene til den danske konges ri-

ger i den tidlige moderne periode? Hvordan foregik denne overførsel, og hvilke konsekvenser fik den for udviklingen af søfarten i den danske konglomeratstat?“ (s. 19). Kildegrundlaget er bl.a. det såkaldte Waterschoutarkiv (waterschout: en slags opsynsmand for søfarten) i Amsterdams stadsarkiv, der suppleres af en række andre dansk-norske og nederlandske kilder. Udvekslingen af søfolk, skibstømrere, navigatører og deslige mellem rigerne fremgår tydeligt af kildematerialet, men for at bevise overførslen af kundskab, teknik og kultur læner forfatteren sig op ad Jean Lave og Etienne Wengers tanker om situeret læring i praksisfællesskaber. Selv om konklusionerne ofte må bygge på formodninger, bruger forfatteren det teoretiske apparat overbevisende til at påvise overførslen af en rig kundskabstradition til den dansk-norske handels- og orlogsflåde. Nederlandske eksperter hentedes til konglomeratstaten for at undervise, bygge, sejle og navigere særligt orlogsflåden. Omvendt drog tusindvis af danskere og nordmænd mod syd for at deltage i den nederlandske søfart. Det var i høj grad søfolk fra Vadehavsregionen og Sydvestnorge, der efter deres hjemkomst var særligt eftertragtede i orlogs- og handelsflåden pga. de kundskaber, de havde tilegnet sig i praksisfællesskaberne på de nederlandske skibe.

Maritime Connections Across the North Sea leverer et interessant og velfunderet transnationalt perspektiv på den tidlige moderne søfartshistorie. Foruden at dokumentere en spændende overførsel af maritim kundskab gør bogen læseren klogere på samtidens mobilitet for søfarende i Nordvesteuropa. En sømand fra Mandø eller Rømø har formentlig anset Amsterdam som et mere naturligt centrum end København. Grænserne var således porøse i periferien, hvis man ellers havde viljen og lysten til at prøve kræfter med livet til søs. Forfatteren balancerer bogens kapitler mellem konkrete personsager og bredere tendenser, hvilket både styrker argumentet og letter læsningen af et ellers meget teknisk stof. Det bedste eksempel herpå er måske afsnittet om den nederlandske skibsbygningstekniks udbredelse og popularitet, der illustreres med Christian d. 4.s admiralskib Trefoldigheden, som blev bestilt i 1642 fra det nyanlagte værft i Neustadt og bygget efter den „hollandske metode“. Niels Juels sejr i Køge Bugt med et overvejende hollandsk chefkorps i ryggen er ligeledes et godt eksempel på fordelene ved at have den nederlandske søkundskab med ombord.

Kasper Rathjen